

УДК 378.1:78

Цитування:

Денисюк Ж. З. Мистецька освіта в умовах глобалізації та культурних трансформацій сучасності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 1. С. 23–28.

Denysiyuk Zh. (2023). Art Education in the Conditions of Globalisation and Cultural Transformations of Modern Times. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 23–28 [in Ukrainian].

Денисюк Жанна Захарівна,
доктор культурології,
доцент кафедри культурології
та міжкультурних комунікацій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-0833-2993>
<http://www.researcherid.com/rid/G-9549-2019>

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА КУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОСТІ

Мета статті – розглянути виклики та можливості, що постають перед мистецькою освітою в контексті глобалізації та культурних трансформацій сучасності. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні аналітичного методу, синтетичного, культурологічного, що дало змогу комплексно розглянути означену проблематику та сформулювати обґрунтовані висновки. **Наукова новизна** полягає в систематизації та узагальненні основних тенденцій і проблем розвитку мистецької освіти, опосередкованої процесами глобалізації та культурних трансформацій сучасності. **Висновки.** На основі дослідження тенденцій розвитку мистецької освіти в умовах глобалізації, їх відповідності вимогам сучасного інформаційного простору окреслено перспективи розвитку мистецької освіти, що полягають у поглибленні міждисциплінарних зв'язків, інноваційності, креативності, застосуванні в практиці інформаційних технологій, що дасть можливість поєднувати теоретичний (науковий) і творчий компоненти в процесі навчання. У статті стверджено, що мистецька освіта повинна бути адаптована до викликів глобалізації та культурних трансформацій, щоб відповідати вимогам сучасного світу.

Ключові слова: мистецька освіта, культурні трансформації, креативність, творчість, глобалізація, заклади освіти.

Denysiyuk Zhanna, D.Sc. in Cultural Studies, Head of the Research and Publishing Department, National Academy of Culture and Arts Management

Art Education in the Conditions of Globalisation and Cultural Transformations of Modern Times

The purpose of the article is to consider the challenges and opportunities facing art education in the context of globalisation and cultural transformations of modern times. **The research methodology** is based on the application of an analytical, synthetic, and cultural method, which allow a comprehensive consideration of the given problem and formulating well-founded conclusions. **The scientific novelty** consists in the systematisation and generalisation of the main trends and problems of the development of art education, mediated by the processes of globalisation and cultural transformations of our time. **Conclusions.** Based on the study of trends in the development of art education in the conditions of globalisation, their compliance with the requirements of the modern information space, the prospects for the development of art education are outlined, which consist in the deepening of interdisciplinary connections, innovation, creativity, the practical application of information technologies, which allow combining theoretical (scientific) and creative components in the learning process. The article argues that art education must be adapted to the challenges of globalisation and cultural transformations in order to meet the demands of the modern world.

Key words: art education, cultural transformations, creativity, creative works, globalisation, educational institutions.

Актуальність теми дослідження. Сучасний світ характеризується зростаючою глобалізацією та культурними трансформаціями, що необхідно враховувати в процесі вдосконалення системи мистецької освіти. З одного боку, глобалізація, що мислиться як різносторонній та різновекторний складний процес, призводить до зближення

різних культур, а з іншого – до загрози зникнення унікальних культурних традицій і набутків. У таких умовах важливість розвитку мистецької освіти є очевидною і важливою, що дасть змогу наступним поколінням зберегти й примножити мистецьку спадщину.

Розвиток глобалізаційних процесів зумовив суттєві зміни в багатьох сферах

людської діяльності, зокрема й у мистецькій освіті. Глобалізація призвела до появи нових мистецьких течій, стилів, розвитку нових технологій, поширення знань і навичок мистецької освіти. Ці зміни потребують адаптації мистецької освіти до нових реалій сучасного світу. Процеси глобалізації та культурних трансформацій сучасності мають і негативний вплив на мистецьку освіту, що може призвести до нівелювання традицій та практик минулого. Проте, з іншого боку, ці самі трансформації можуть стати стимулом для розвитку та модернізації мистецької освіти.

Розвиток мистецької освіти є надзвичайно важливим у контексті глобалізації та культурних трансформацій, які можуть вплинути на збереження культурних традицій. Крім того, мистецька освіта є важливим елементом формування та розвитку особистості, розвитку творчого мислення, сприяючи розвитку культурних індустрій та креативної економіки.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням становлення та розвитку мистецької освіти, її проблематиці на різних рівнях приділяли увагу українські дослідники: С. Волков [1], А. Козир [2], О. Комаровська [3], О. Просіна [3], Г. Ніколаї [4], О. Овчарук [5], С. Рябінко [8], І. Федорова [6], В. Шейко [7], В. Шульгіна [8]. Означена проблематика знайшла висвітлення також у працях зарубіжних вчених, таких як: Дж. Айрулла [9], Ф. Бастос [10], І. Ваната [17], Т. Дуфа [11], Л. Кімберлі [14], Т. Сурако [15], Р. Тюдор [16], С.-Ч. (С.) Хань [12], Е. Хейнен [13], Е. Циммерман [18] та ін.

Метою статті є аналіз впливу глобалізації на мистецьку освіту в Україні та визначення викликів і можливостей, які постають перед мистецькою освітою в контексті глобалізації та культурних трансформацій сучасності.

Виклад основного матеріалу. Розвиток глобалізації призвів до появи нових тенденцій мистецької освіти, таких як міжкультурна освіта, мультикультуралізм та інтернаціоналізація. Ці тенденції відображені в навчальних програмах багатьох мистецьких шкіл та університетів світу. Розвиток цифрових технологій також значно вплинув на мистецьку освіту, надаючи нові можливості для творчого самовираження та спілкування. На думку вчених, мистецька освіта XXI століття потребує нових парадигм викладання, основою яких є збалансовані методи навчання та зосередженість на зв'язках між творчим і критичним мисленням [17].

Однією з головних тенденцій у сучасній мистецькій освіті є розширення галузі знань і

практик, а «сама мистецька освіта є інструментом, що дає змогу зрозуміти світ глибше та з більшим значенням» [15, 21].

Сьогодні мистецтво не обмежується тільки розвитком мистецьких шкіл, а включає в себе багато інших галузей знань, таких як культурологія, історія мистецтва, менеджмент в галузі культури та ін. Це дає можливість студентам сформувати широкий спектр знань та вмінь, що сприятиме їх успіху в мистецькій галузі та поза нею.

Іншою важливою тенденцією є збільшення кількості міжнародних програм співпраці в галузі мистецтва. Сьогодні студенти мають можливість отримати міжнародний досвід та поглибити знання в різних культурах, що дозволяє їм розширювати свій кругозір та розуміти культурні відмінності. Також це збільшує можливості для співпраці та обміну міжнародними проектами. Мистецька освіта стає все важливішою в умовах глобалізації і культурних трансформацій, які відбуваються в сучасному світі. Кожен народ має свій унікальний культурний досвід, який передається від покоління до покоління, і мистецька освіта є одним зі способів збереження та розвитку цього досвіду. За визначенням І. Федорової, глобалізаційні трансформації призвели до ціннісно-світоглядних переорієнтацій суспільства на «суспільство знань», яке виокремлює освіту як центральне ядро соціокультурних перетворень, оскільки вона забезпечує динаміку технологічних змін і нові орієнтири розвитку освітньо-наукової діяльності [6, 80].

Незважаючи на світові тенденції мистецької освіти, розвиток мистецької освіти в Україні стикається з низкою викликів. Одним із головних є брак фінансових ресурсів для розвитку мистецької освіти. Крім того, традиційний підхід до мистецької освіти в Україні тривалий час був орієнтований на оволодіння техніками й навичками, а не на творчість та інновації. Такий підхід не відповідає потребам сучасного світу, який вимагає від митців уміння мислити творчо та інноваційно. Новітні стратегії навчання, як пише австралійський дослідник Р. Тюдор, варто розробляти, щоб спонукати до творчих питань і заохочувати до творчих дій, тим самим залучаючи студентів до того, аби відчувати себе й бути творчим у певній галузі, що є основою професійного «досвіду» та самотивованої творчості [16].

Разом з тим, на сьогодні існують також можливості для розвитку мистецької освіти. Зокрема, нові технології відкривають нові

можливості для творчого вираження та спілкування, а поява новітніх мистецьких течій створює нові можливості для митців для самовираження. Крім того, зростання інтересу до української культури та мистецтва у світі дає можливість українським митцям демонструвати свої роботи на міжнародній арені.

Мистецька освіта в умовах глобалізації має забезпечувати збереження традицій та культурної ідентичності, а також пропагувати розуміння і повагу до інших культур та традицій. Глобалізація, на думку деяких вчених, призводить до загрози для культурної самобутності й ідентичності, а також до занепаду традицій та стилю життя. Однак, з іншого боку, ці трансформації можуть бути стимулом для розвитку та модернізації мистецької освіти.

Освіта в сучасних умовах має бути спрямована на створення інтелектуально-творчої еліти, яка б могла конкурувати на міжнародному рівні та розвивати культуру країни. Мистецька освіта має забезпечувати формування творчої особистості та розвиток її мистецьких здібностей. Для цього необхідно забезпечувати доступ до новітніх технологій, інтернаціоналізацію мистецької освіти, а також взаємодію з міжнародними партнерами.

У сучасному світі, де глобалізація та культурні трансформації є неодмінною частиною нашого життя, мистецька освіта має особливе значення. Мистецтво й культура можуть стати кількома інструментами, які допоможуть нам зрозуміти світ та сприяти його розвитку. У зв'язку із цим важливо розуміти, як мистецька освіта може адаптуватися до сучасних глобальних викликів.

Одним із важливих аспектів мистецької освіти в умовах глобалізації є можливість мобільної співпраці з міжнародними установами і створення на її основі міжнародних мистецьких програм. Це можуть бути різні курси, майстер-класи, семінари, студії, які допоможуть студентам набувати передовий досвід від світових лідерів у галузі мистецтв.

Ще одним аспектом є використання технологій та інтерактивних методів навчання. Мистецька освіта повинна бути адаптованою до сучасних технологій та потреб студентів, сприяти розвитку їх творчих вмінь, даючи змогу здобувачам брати участь у навчальному процесі максимально корисно й контактено. Онлайн-курси та інтерактивні платформи можуть допомогти студентам сформувати нові знання, які репрезентують різні культурні та мистецькі традиції.

Оскільки глобалізація дедалі більше впливає на культурні трансформації, необхідно звернути увагу на культурний контекст, у якому функціонує мистецька освіта. Відомий дослідник мистецької освіти Е. Циммерман наголошує на важливості зв'язку між креативністю та інтелектом, поєднуючи ці дві складові з творчістю, де інтелект розглядає як просування суспільних норм, а творчість – як протилежність суспільним нормам, водночас пропонуючи нові норми. Відтак, на його думку, креативність є здатністю особистості реагувати в межах певного соціокультурного контексту або сфери [18, 77].

З урахуванням поглиблення тенденцій упровадження цифрових технологій у мистецькій освіті фінський дослідник Т. Дуфа в цьому зв'язку розглядає поняття креативного кодування як мистецького навчального методу та експериментальної діяльності, що потребує творчого та критичного мислення. Це дасть змогу, на його думку, досягнути розуміння базового коду функціонування цифрових технологій, оскільки вони змінюють не лише нашу культуру, а й суспільство загалом, опосередковуючи повсякденне життя настільки, що їх невикористання вже стає неможливим [11, 8].

Основні цілі мистецької освіти безпосередньо пов'язані з креативним кодуванням, яке включає критичне та творче мислення, навчання на основі досвіду, пошук і деконструкцію культури через різні практики, а також верифікацію культури через різні суб- та мікрокультурні виміри [11, 11]. Основою цієї моделі мистецької освіти є використання мистецтва для конструювання та розуміння себе. Досвідне мистецтво розуміння поєднує історію мистецтва, естетику та критичне мислення з досвідом, заснованим на процесах спостереження, концептуалізації та виробництва. Тобто в цьому контексті мистецьку освіту можна розглядати як спосіб творчості, що балансує між абстрактним мисленням і досвідом [11, 23].

Однією з основних проблем мистецької освіти в умовах глобалізації є зміна підходів до навчання та набуття нових навичок. Завдяки доступності інформації та технологій сучасні студенти мають змогу набувати знання та вміння не лише в традиційних університетах, але й у віртуальному просторі. Так, зокрема, С.-Ч. (С.) Хань про способи творчого використання технологій зазначає, що в процесі навчання студенти можуть поєднувати минулий досвід із новими ідеями та виражати себе в ході вивчення сучасного програмного забезпечення [12, 86]. Так само «наука в мистецькій освіті

продовжує трансформуватися в контексті нових цифрових середовищ, де способи мас-медіа комунікації не обмежуються лише вербальною передачею знань, а включають мультимодальності, такі як зображення, аудіо, відеоігри, краудсорсинг, соціальні мережі, відповідно такі установки впливають на нові комбінації думок, слів, дій та образів» [10, 388].

Сьогодні студенти перебувають в іншому інформаційному просторі, ніж їхні попередники. Вони мають доступ до широкого спектру різноманітних знань та можуть знайти інформацію про мистецтво, що не обмежується лише національними межами. У таких умовах виникає потреба в модернізації мистецької освіти та збагаченні її підходів. Іншою тенденцією є збільшення ролі технологій у мистецькій освіті. Сучасні технології дають змогу швидко та легко створювати, редагувати й поширювати мистецькі твори. Це дає можливість студентам і викладачам мистецьких закладів освіти бути більш гнучкими та креативними у своїй роботі.

Зростає також значення мистецької освіти у формуванні людських цінностей та світогляду. Мистецтво допомагає розширити світогляд та погляди на світ, розвиває критичне мислення і творчі здібності. Слід зазначити, що творчість не потрібно розуміти лише як певну інтуїтивну схильність, що діє зрозумілим і повторюваним способом, важливо поступово підвищувати продуктивність кожного окремого студента, орієнтуючи його на творче застосування спеціальних дисциплінарних знань і навичок у мистецтві [156].

Отже, мистецька освіта повинна бути максимально адаптивною та інноваційною, щоб відповідати викликам сучасності. Іншою проблемою є збереження національної ідентичності та культурного спадку. Глобалізація відкриває нові можливості для мистецької освіти, але водночас загрожує зникненню традицій та культурних особливостей. Тому важливо, щоб мистецька освіта не лише забезпечувала знання та навички, а й сприяла збереженню і розвитку культурних цінностей та традицій.

Одним з рішень цих проблем є впровадження інтердисциплінарних підходів у мистецьку освіту, що даватиме змогу студентам розширювати знання та навички не лише в межах своєї спеціальності, але й в інших галузях. Дослідниця з Каліфорнійського університету Ф. Бастос зазначає, що творчість є широким поняттям, яке стосується багатьох галузей навчання та практики, а творчі дослідження та практика в мистецькій освіті

мають виходити за межі поширеного акцентування на індивідуальному творчому самовираженні в напрямі більшого обговорення та усвідомлення ролі творчості в розвитку культури й ідентичності. Це має сприяти синергії між творчим дослідженням і викладанням, щоб просувати сферу мистецької освіти з урахуванням багатьох галузей дослідження, таких як історія мистецтва, медіакультура, філософія та антропологія, а також те, як педагогіку можна адаптувати через ці міждисциплінарні галузі [10, 387–388].

У сучасному світі мистецтво стає все більш важливим для культурного розвитку суспільства. За висловом Е. Хейнена, мистецтво має внутрішню соціальну цінність й актуальність мистецької освіти відповідно зростає, коли вона стосується як нових потреб та інтересів студента, так і сучасних розробок у сфері професійного мистецтва [13, 48].

За останні роки глобалізація та культурні трансформації значно змінили стиль і спосіб життя людей, що також відображається на мистецькій освіті. Однією з найважливіших тенденцій є зростання популярності мистецтва та культури загалом. Глобалізація дає змогу доступніше ознайомлюватися з різними культурами та їх традиціями, що стимулює популяризацію мистецтва та його розвиток. Також зростає значення міжкультурної комунікації, що сприяє обміну досвідом і знаннями в галузі мистецтва.

Наукова новизна полягає в систематизації та узагальненні основних тенденцій та проблем розвитку мистецької освіти, опосередкованої процесами глобалізації та культурних трансформацій сучасності.

Висновки. Глобалізація характеризується зростанням взаємозалежності національних економік, зростанням міжнародної торгівлі та міжнародного співробітництва, відкриває широкі можливості для розвитку мистецької освіти та її взаємодії з іншими культурами й народами. За таких умов мистецька освіта повинна бути адаптована до викликів глобалізації і культурних трансформацій сучасності, щоб відповідати вимогам сучасного світу. Розвиток технологій, поява нових мистецьких течій, підвищення інтересу до української культури та мистецтва у світі створюють можливості для модернізації мистецької освіти в Україні. Проте проблеми, з якими стикається мистецька освіта в Україні, такі як брак фінансових ресурсів і традиційний підхід до мистецької освіти, потребують вирішення для ефективного використання цих можливостей.

Література

1. Волков С. М. Професійне мистецтво й мистецька освіта: точки перетину, орієнтири розвитку. *Культура України*. Вип. 42. У 2 ч. 4.1 : зб. наук. пр. / М-во культури України, Харк. держ. акад. культури ; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків : ХДАК, 2013. С. 30–42.

2. Козир А. Основні тенденції розвитку мистецької освіти на сучасному етапі. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : зб. наук. пр. 2016. Вип. 3. С. 25–37.

3. Комаровська О. А., Просіна О. В. Мистецька освіта: вектори реформування: за матеріалами обговорення проєкту Державного стандарту базової середньої освіти в експертному середовищі 20 лютого 2020 р., м. Київ, Україна. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. Вип. 2(1). С. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-3-3>

4. Ніколаї Г. Ю. Методологічні пошуки у сфері мистецької освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2013. Вип. 1.1. С. 3–17.

5. Овчарук О. В. Інновація як стратегія розвитку сучасної культурно-мистецької освіти. *Культура України*. Вип. 42. У 2 ч. 4.1 : зб. наук. пр. / М-во культури України, Харк. держ. акад. культури ; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків : ХДАК, 2013. С. 42–49.

6. Федорова І. І. Філософська культура – гуманізуюча складова університетської освіти за умов глобалізаційних трансформацій суспільства. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2016. № 3(48). С. 79–86.

7. Шейко В. М. Вища культурно-мистецька освіта України: проблеми та перспективи. *Культура України*. 2013. Випуск 42. С. 11–21.

8. Шульгіна В., Рябінко С. Творча діяльність особистості у системі мистецької освіти України: європейський контекст. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 1. С. 80–85.

9. Airulla J. B. Mathe benefits of arts education: an investigation of causality and individual perceptions: Dissertation ... of Doctor of Philosophy. The Ohio State University, 2004. 132 p.

10. Bastos F. Creativity in Art Education: Intersecting with Design, Visual Culture, and Social Justice. *Revista GEARTE*. Porto Alegre. 2017. Vol. 4. № 3. Pp. 384–401.

11. Dufva T. Art education in the postdigital era. Experiential construction of knowledge through creative coding: Doctoral dissertations. Helsinki, 2018. 150 p.

12. H.-C. (Sandrine) Han. Virtual World Construction and the Relationship to Creativity in Art Education. *Canadian Review of Art Education*. 2019. Vol. 46(1). Pp. 85–100.

13. Heijnen E. Remixing the Art Curriculum: How Contemporary Visual Practices Inspire Authentic Art Education: Doctoral Dissertation. Radboud University Nijmegen, Nijmegen, 2015. 340 p.

14. Kimberly L. «Benefits of Art Education: A Review of the Literature». *Scholarship and Engagement in*

Education. 2017. Vol. 1: iss. 1, article 6. URL: <https://scholar.dominican.edu/seed/vol1/iss1/6> (дата звернення: січень 2023).

15. Suraco T. L. An Interdisciplinary Approach in the Art Education Curriculum. Thesis, Georgia State University, 2006. 132 p. DOI: <https://doi.org/10.57709/1062139>.

16. Tudor R. The Pedagogy of Creativity: Understanding higher order capability development in design and arts education. *Proceedings of the 4th International Barcelona Conference on Higher Education*. 2008. Vol. 4. Higher education, arts and creativity. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/41782455.pdf> (дата звернення: січень 2023).

17. Vanada I. D. Practically creative: The role of design thinking as an improved paradigm for 21st century art education. *Techne Series: Research in Sloyd Education and Craft Science*. 2014. Vol. 21(2). Pp. 21–33.

18. Zimmerman E. It takes effort and time to achieve new ways of thinking: Creativity and art education. *The International Journal of Arts Education*. 2006. Vol. 3. Pp. 74–87.

References

1. Volkov, S. M. (2013). Professional art and art education: points of intersection, orientations of development. *Culture of Ukraine*, 42, 2, 4.1: coll. of science pr. Kharkiv: KhDAK, 30–42 [in Ukrainian].

2. Kozyr, A. (2016). The main trends in the development of art education at the modern stage. Professionalism of the teacher: theoretical and methodical aspects: coll. of science works, 3, 25–37 [in Ukrainian].

3. Komarovska, O. A., Prosina, O. V. (2020). Art education: vectors of reform: According to the materials of the discussion of the project of the State standard of basic secondary education in an expert environment on February 20, 2020, Kyiv, Ukraine. *Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 2(1), 1–6. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-3-3> [in Ukrainian].

4. Nikolai, G. Yu. (2013). Methodological searches in the field of art education. *Current issues of art education and upbringing*, 1.1, 3–17 [in Ukrainian].

5. Ovcharuk, O. V. (2013). Innovation as a strategy for the development of modern cultural and artistic education. *Culture of Ukraine*, 42, 2, 4.1: Kharkiv: KhDAK, 42–49 [in Ukrainian].

6. Fedorova, I. I. (2016). Philosophical culture – a humanizing component of university education under the conditions of globalization transformations of society. *Bulletin of NTUU «KPI». Philosophy. Psychology. Pedagogy*, 3 (48), 79–86 [in Ukrainian].

7. Sheyko, V. M. (2013). Higher cultural and artistic education of Ukraine: problems and prospects. *Culture of Ukraine*, 42, 11–21 [in Ukrainian].

8. Shulgina, V., Ryabinko, S. (2017). Creative activity of the individual in the art education system of Ukraine: European context. *Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts*, 1, 80–85 [in Ukrainian].

9. Airulla, J. B. (2004). Mathe benefits of arts education: an investigation of causality and individual

perceptions: Dissertation ... of Doctor of Philosophy. The Ohio State University [in English].

10. Bastos, F. (2017). Creativity in Art Education: Intersecting with Design, Visual Culture, and Social Justice. *Revista GEARTE*. Porto Alegre, 4, 3, 384–401 [in English].

11. Dufva, T. (2018). Art education in the postdigital era. Experiential construction of knowledge through creative coding: Doctoral dissertations. Helsinki [in English].

12. H.-C. (Sandrine) Han (2019). Virtual World Construction and the Relationship to Creativity in Art Education. *Canadian Review of Art Education*, 46(1), 85–100 [in English].

13. Heijnen, E. (2015). Remixing the Art Curriculum: How Contemporary Visual Practices Inspire Authentic Art Education: Doctoral Dissertation. Radboud University Nijmegen, Nijmegen, 340 [in English].

14. Kimberly, L. (2017). «Benefits of Art Education: A Review of the Literature». *Scholarship and Engagement in Education*, 1, 1, 6. Retrieved from: <https://scholar.dominican.edu/seed/vol1/iss1/6> [in English].

15. Suraco, T. L. (2006). An Interdisciplinary Approach in the Art Education Curriculum. Thesis,

Georgia State University. DOI: <https://doi.org/10.57709/1062139> [in English].

16. Tudor, R. (2008). The Pedagogy of Creativity: Understanding higher order capability development in design and arts education. Proceedings of the 4th International Barcelona Conference on Higher Education. 4. Higher education, arts and creativity. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/41782455.pdf> [in English].

17. Vanada, I. D. (2014). Practically creative: The role of design thinking as an improved paradigm for 21st century art education. *Techné Series: Research in Sloyd Education and Craft Science*, 21(2), 21–33 [in English].

18. Zimmerman, E. (2006). It takes effort and time to achieve new ways of thinking: Creativity and art education. *The International Journal of Arts Education*, 3, 74–87 [in English].

Стаття надійшла до редакції 16.01.2023

Отримано після доопрацювання 17.02.2023

Прийнято до друку 24.02.2023